

Sipos Aladár
(1927–2005)

Sipos Aladár egész életét tekintve meghatározó útravalót hozott magával szülőföldjéről, az egyszerű parasztemberek világából. Az Egerben folytatott szép emlékű középiskolai tanulmányok után 1947–1951 között végezte el Budapesten a Közgazdaságtudományi Egyetemet. Az akkor formálódó új egyetemet meghatározó személyiségeken kívül nagy tisztelettel tanult a régi professzoroktól, közöttük Heller Farkasnak is tanítványa volt. Az egyetem befejezése után 1951-től Erdős Péter hívására az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében kezdett dolgozni.

Ebben az inspiráló közegben, kiváló kollégákkal együttműködve kezdte tudományos pályáját. Kezdetben főleg gazdaságtörténeti vizsgálatokat végzett a két világháború közötti magyar gazdaság, azon belül a magyar ipar fejlődése témakörében. Az Intézet közösségének munkáját az akkori politikai hatalom nem sokáig tűrte: 1953-ban átmenetileg megszüntették az Intézetet. Sipos Aladárt a Felsőoktatási Minisztériumba helyezték át, ahol főelőadóként elsősorban a közgazdasági felsőoktatás fejlesztésével foglalkozott.

1957-től egyetemi adjunktus a Közgazdaságtudományi Egyetemen. Az oktatói munka mellett ismét nagy lendülettel fogott kutatásaiba: az amerikai agrárfejlődés fő irányzatait kezdte behatóan tanulmányozni, részletesen feldolgozta az Egyesült Államok agrárösszeírásait. 1961-ben megvédett kandidátusi értekezésében foglalta össze eredményeit, amelyeket opponensein kívül a bírálóbizottság elnöke, Erdei Ferenc is nagyra értékelt. E munka keretében itthon az elsők között mutatta be a mezőgazdaság iparosodásnak, a horizontális és a vertikális integrációnak a folyamatait.

1961-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi docense, 1965-től egyetemi tanára volt egészen 1979-ig. Párhuzamosan más egyetemeken és főiskolákon is tanított, 1965 és 1977 között a Politikai Főiskola tanszékvezetői, 1977 és 1979 között rektorhelyettesi pozícióját is betöltötte.

Az 1960-as évek elejétől nagy figyelemmel vizsgálta az európai integráció folyamatait, különösen a közös agrárpolitika kiépítését és működését. 1967-ben jelent meg *Agrárviszonyok Nyugat-Európában* című kötete, amely a mezőgazdaság korszerűsítése, a horizontális és vertikális integráció témaköreivel együtt az európai integráció folyamatait is tárgyalta. A fejlett agrárgazdaságok fejlődési irányainak átfogó összegezését nyújtja akadémiai doktori értekezése, amelyet 1972-ben védett meg. E munka alapján született *A technikai haladás hatása a fejlett tőkés országok agrárviszonyaira* című kötete, amely 1976-ban jelent meg az Akadémiai Kiadónál.

Tudományos érdeklődése a nemzetközi irányzatok feltárásával és összefoglalásával egyidejűleg egyre inkább a hazai gazdaság és az agrárgazdaság változásai irányába fordult. A magyar mezőgazdaságban már 1966-tól hoztak reformintézkedéseket, majd megkezdődött a gazdasági mechanizmus átfogó reformja, amely megteremtette a hazai agrármodernizáció hátterét.

1976-ban választották meg a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának. 1977 tavaszán tartotta meg *Az agráripari integráció* című akadémiai székfoglaló előadását. E munkája bizonyos értelemben összegezi a hetvenes évek írásait. Összefoglalta a hazai

fejlődés alapvető sajátosságait, megkülönböztetve azokat a többi egykori szocialista ország irányzataitól. Ova intett a tervutasításos rendszerben kiépített sajátos középírányító egyesületek átvételétől, amelynek akkor – összefüggésben a reform megtorpanásával – jó néhány hazai támogatója is akadt.

1980-tól ismét visszakérül az MTA Közgazdaságtudományi Intézetébe, amelynek 1990 végéig igazgatója, majd kutató professzora volt. E visszatérés egyúttal jelentős kutatási programok irányítását igényelte. Azok közül is kiemelését igényel a Gazdaságunk szervezeti rendszere című OKKT kutatási program, amelyet Tardos Mártonnal együtt vezetett. E kutatások 1981 és 1986 között széles körű empirikus munkát, arra alapozva pedig a működő gazdasági mechanizmus alapos feltárását tették lehetővé. Bár a kutatások egyes munkaközi eredményeinek (például a KTI közlemények 27. kötetének) közzétételét a politikai vezetés még képes volt megakadályozni, de a program eredményeképpen megszülető súlyos kritikát és radikális reform igényét tartalmazó írások a nyolcvanas évek közepétől megjelentek, s a hazai átalakulási folyamatra hatást gyakoroltak. A piacgazdaság kiépítésének meghatározó elemévé vált az e kutatás keretében megformálódó gazdaságireform-konceptió. Megfogalmazódott a tulajdoni reform igénye is: az akkor még „szent tehénnek” számító társadalmi tulajdon elválasztása az állam- és pártapparátustól. A kutatások keretei között kiemelt figyelem irányult az agrárgazdaságra is. E kutatásokat közvetlenül Sipos Aladár vezette.

1981-ben választották meg az MTA rendes tagjának. Székfoglaló előadását – amely az Akadémiai Kiadónál önálló kötetként is megjelent – e kutatások munkaközi eredményeire támaszkodva 1983-ban tartotta meg Az agráripari szféra vállalati kapcsolati rendszerei címmel. Számos fontos tanulmányt írt, gyakran a kutatásokban, azok irányításában közreműködő munkatársaival közösen. A Közgazdasági és Jog Könyvkiadó 1988-ban jelentette meg – ugyancsak társszerzővel – a Válaszúton az agrárpolitika című, sokszor hivatkozott kötetet.

A Közgazdaságtudományi Intézetben további fontos kutatásokban is részt vett. A folytatódó mechanizmuskutatásokon túl több agrárgazdasági programot is vezetett: az úgynevezett termékpálya-kutatásokat, a műszaki fejlesztés, illetve a föld közgazdasági értékelése témakörében folytatott kutatásokat. Egyidejűleg több, gazdaságpolitikát érintő szakmai bizottságnak is tagja volt: többek között az akkoriban működő adóreform-bizottságnak, a bős–nagyvarosi vízlépcsőt vizsgáló s 1988-ban elsőként súlyos kritikát megfogalmazó akadémiai bizottságnak.

Szakmai publikációi végigkísérik a gazdasági rendszerváltás éveit is. Az 1990-es évek elejétől az agrárgazdaság változásairól számos önálló, illetve társszerzőként jegyzett tanulmányt publikált. Egyik meghatározó résztvevője volt az MTA IV. Osztályán készült, az agrárgazdaság helyzetét elemző tanulmány kidolgozásának, amelyet 1993 elején az MTA Elnöksége is megvitatott, és a kormányzathoz továbbított.

Számos akadémiai és egyéb tisztséget töltött be. 1994 és 1999 között az MTA IX. (Gazdaság és Jogtudományok) Osztályának elnökhelyettese. Több mint negyedszázadon át töltötte be az MTA Agrárközgazdasági Bizottságának elnöki, 1999-től pedig tiszteletbeli elnöki funkcióját. Tagja volt az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának és az MTA Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának. Több nemzetközi tudományos szervezet aktív tagjaként és tisztségviselőjeként vállalt szerepet a világ tudományos közéletében. 1983–1984-ben vendégprofesszorként adott elő Sapporóban a Hokkaidó Universityn. Hosszú évekig töltötte be a TIT alelnöki tisztségét. Több évtizedig volt a Közgazdaságtudományi Szemle, a Gazdálkodás, illetve a Vezetéstudomány szerkesztőbizottságának tagja.

Munkája során nem felejtette el, honnan érkezett. Nem feledkezett meg a vidék, a vidéki emberek szolgálatáról – nem szűkkeblű módon, hanem a szélesebb nemzetgazda-

sági és nemzetközi összefüggésekre is figyelemmel. Modern, életképes, fenntartható vidéki gazdaság kiépítését, fejlesztését tartotta szükségesnek.

Élete végéig megőrizte kutatói kíváncsiságát. Nemritkán szenvedélyes igyekezettel kereste a választ a jelenkori közgazdasági, közöttük agrárgazdasági problémákra. A tények tisztelete, a kritikai megközelítés adott háttérrel az alkotó munkához, erőt esetleg tévesnek bizonyult tanok meghaladásához.

A kritika és az igényesség egyidejűleg jellemezték munkáját. Szigorú kritikusa volt számos tudományos dolgozatnak. A bírálatnak nem mindenki örült. Ám az idő múlásával minden kutató sokkal inkább értékeli a segítő kritikát, semmint az üres dicséretet.

Az igényes szigorúság emberséggel és jóindulattal társult. Rendkívül elkötelezetten támogatta a fiatalokat. Akár egyetemi professzorként, akár vezető tudósként természetesen tekintette azt. Néhány héttel ezelőtt, az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának februári ülésén még fontos, a fiatalokat is támogató javaslatokat fogalmazott meg az Akadémia Alapszabályával összefüggésben. Jól érezte magát a fiatalok között. A kevésbé tekintélytisztelő vitákon is energikusan vett részt. Egyenes természete nem tűrte sem a hízelgést, sem az őszinteség hiányát. Hirtelen halála meggátolja további tudományos tervei megvalósítását. Életműve mégis kerek egész. Emlékét megőrzi a szűkebb és a szélesebb tudományos közösség.

Halmi Péter